

**О. А. Алексеенко, І. О. Мальцев, С. М. Чекан, Н. С. Бондаренко,
О. О. Бондаренко**

ДЗ “Дніпропетровська медична академія МОЗ України”, м. Дніпро

НАВЧАЛЬНА ДЕМОНСТРАЦІЯ АВТОПСІЇ ЯК МЕТОД ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ З ПАТОМОРФОЛОГІЇ

O. A. Alekseenko, I. O. Mal'tsev, S. M. Chekan, N. S. Bondarenko, O. O. Bondarenko

Dnipropetrovsk Medical Academy of Health Ministry of Ukraine, Dnipro

EDUCATIONAL DEMONSTRATION OF AUTOPSY AS A METHOD OF PRACTICAL CLASS ON PATHOMORPHOLOGY

Мета роботи – розробити методику проведення заняття у секційному залі, що дозволить залучити та мотивувати студентів до вивчення клінічного випадку, пов'язаного із розтином, а також більш об'єктивно оцінити теоретичну підготовку та практичні навички по його завершенні. Оцінити думку студентів першого та другого курсів щодо їх ставлення до різних методів проведення заняття з патоморфології. Окрім того, провести опитування студентів, яким викладався предмет “Патоморфологія”, щодо їх ставлення до різних методик проведення занять із предмета, та проаналізувати його результати.

Основна частина. Для підвищення якості роботи студентів у секційному залі ми запропонували техніку проведення заняття та оцінки отриманих знань і навичок, розробивши методичні матеріали у вигляді бланка навчального протоколу розтину, адаптованого для студентів третього року навчання медичного факультету.

Висновки. Дана методика стимулює навичку спостереження в процесі автопсії, а також включає у себе виконання письмового завдання для перевірки теоретичних знань та вмінь, пов'язаних із макроскопічним описом патологічних змін. Навчальне відвідування автопсій допомагає майбутнім лікарям провести клініко-морфологічні паралелі, глибше зрозуміти зміст нозологій та підвищити власний кваліфікаційний рівень.

Ключові слова: практичне заняття; патоморфологія; автопсія.

The aim of the work – to develop a methodology for conducting classes in a sectional room, which will allow students to be involved and motivated to study a clinical case involving an autopsy, and to more objectively evaluate theoretical training and practical skills at its completion; evaluate the opinion of students of the first and second course, regarding their attitude to different methods of conducting classes on pathomorphology. In addition, to conduct a survey of students, who taught the subject “Pathomorphology”, regarding their attitude to various methods of conducting lessons from the subject, and to analyze its results.

The main body. We proposed the technique of laboratory class with evaluation of achieved knowledge and skills. The general purpose of this approval was the improving of students' observing work quality in an autopsy room. We developed the methodological materials in form of simplified questionnaire blank for autopsy report, which in its turn was adapted for third-year students.

Conclusions. This method stimulates the observation skills during the autopsy. It either comprises the writing assessment of knowledge and skills that are related to the current case. Attendance of educational autopsies helps medical students in clinical-pathological comparison, in more profound understanding of pathologies, and improves their qualification.

Key words: laboratory class; pathomorphology; autopsy.

Вступ. Підготовка висококваліфікованих фахівців вищими навчальними закладами, зокрема в галузі медицини, є головним пріоритетом сучасної освіти. На сьогодні існує запит на розробку нових та модернізацію добре відомих методів викладання, що забезпечать активне залучення кожного учасника до навчального процесу, сприятимуть розвитку аналітичних та синтетичних здібностей студента, сформуують навички самостійної роботи з профе-

сійною літературою, розкриють його творчий потенціал [1, 2].

Одним із таких методів під час викладання предмета “Патоморфологія” є автопсія (розтин). Добре відомо, що розтин є цінним навчальним інструментом, що забезпечує повну візуалізацію макроскопічної картини патологічного процесу. Багатьма дослідженнями показано, що відвідування автопсій допомагає студентам медичного факультету інтегрувати знання та практичні навички, розви-

вати як здібності дедуктивного міркування, так і навички клінічного мислення [3].

На початку ХХ століття вивчення морфологічних проявів хвороби після смерті пацієнтів було фундаментальним у вихованні студентів медичних ВНЗ. На жаль, завантаженість навчальних планів, відсутність стандартизованої системи оцінювання знань студентів у секційному залі ускладнили інтеграцію даного методу проведення занять із патоморфології.

Студенти майже завжди з ентузіазмом відвідують автопсії, слідкують за розтином, залучаються до дискусії під час та після його завершення, отримують перші враження від розуміння клініко-морфологічних кореляцій. Більшість студентів свідомо відвідує автопсії, щоб порівняти нормальну і патологічну анатомію нативних органів, глибше зрозуміти патологічні процеси, які в межах аудиторної роботи вони вивчають здебільшого теоретично. Проте існує певний відсоток студентів, які є пасивними спостерігачами процесу, та відвідують розтин переважно з метою ухилення від контролю знань. Для підвищення якості роботи студентів у секційному залі ми запропонували порядок проведення заняття та оцінки отриманих знань і навичок, розробивши методичні матеріали у вигляді бланка навчального протоколу розтину, адаптованого для студентів третього року навчання методичного факультету.

Мета роботи – розробити методику проведення заняття у секційному залі, що дозволить залучити та мотивувати студентів до вивчення клінічного випадку, пов'язаного із розтином, а також більш об'єктивно оцінити теоретичну підготовку та практичні навички по його завершенні. Оцінити думку студентів першого та другого курсів щодо їх ставлення до різних методів проведення заняття з патоморфології. Окрім того, провести опитування студентів, яким викладався предмет “Патоморфологія”, щодо їх ставлення до різних методик проведення занять з предмета, та проаналізувати його результати.

Основна частина. В опитуванні взяли участь 70 студентів третього курсу медичного факультету, з них 25 чоловіків, 45 жінок. Усі студенти були опитані на початку шостого семестру навчання, тобто вже після закінчення модуля “Загальні патологічні процеси”, протягом модуля “Спеціальна патоморфологія”. Було поставлене таке питання: “Яка з перелічених методик викладання курсу “Патоморфологія” вважається Вами найбільш ефективною?”. У якості варіантів відповідей були запропоновані ті методики проведення занять, з якими студенти вже

мали змогу ознайомитись упродовж попереднього семестру: 1) лекції; 2) практичні аудиторні заняття; 3) мікроскопічні слайд-семінари; 4) відвідування автопсії. Опитування було проведене на навчальній сторінці кафедри патологічної анатомії ДМА у соціальній мережі Facebook. Результати були проаналізовані у програмі Microsoft Excel 2010.

Структура запропонованого заняття включає в себе 5 етапів: 1) пояснення завдання та інструктаж з техніки безпеки; 2) спостереження автопсії та збір даних; 3) обговорення; 4) позааудиторна робота з навчальним протоколом розтину; 5) перевірка та оцінювання. Звичайно, перші три етапи проводяться у межах двогодинного заняття протягом 1 год 20 хв. У свою чергу, другий та третій етапи не мають чітких часових меж та можуть варіювати відповідно до складності випадку. Четвертий етап, позааудиторна робота, передбачає письмове складання навчального протоколу розтину та самостійне вивчення студентом теоретичних основ тих захворювань, які входять у перелік тем для самостійної підготовки, згідно з навчальною програмою.

Запропонований бланк навчального протоколу розтину складається з описової частини, в якій студент макроскопічно занотовує патологічні зміни органів, та аналітичної, в якій робиться висновок щодо результатів розтину, а саме пояснюються причинно-наслідкові зв'язки описаної патології та ставиться діагноз. Окрім того, студент відповідає на проблемні питання, пов'язані з поточною темою заняття. Таким чином, залучається широкий спектр навчальних навичок: спостереження, макроскопічний опис, пошукова робота, аналіз та синтез отриманих даних.

Результати проведеного опитування показують, що наші студенти були загалом позитивно налаштовані на відвідування розтинів (рис. 1).

Звичайно, ці результати не є несподіванкою. R. Charlton і співавт. (1994) продемонстрували, що студенти-медики швидко долали страх перед виглядом трупа та охоче залучалися до роботи [4]. E. W. Venbow (1990) оцінив ставлення студентів медичних закладів до початку розтину та після його завершення, також за підсумками автопсії студенти виконували звіт щодо клініко-патоморфологічних кореляцій досліджуваного випадку [5]. Більшість його учнів вважала навчання у секційному залі корисним та вказувала на доцільність більш частих його відвідувань. В якості важливого мотивуючого фактора респонденти відзначали професіоналізм патологоанатома.

Рис. 1. Результати опитування студентів медичного факультету щодо запропонованих методик проведення практичних занять із патоморфології. Розподіл відповідей на питання опитування: “Яка з перелічених методик викладання курсу “Патоморфологія” вважається Вами найбільш ефективною?”.

Висновки. Виходячи із зазначеного вище, ми пропонуємо варіант методики проведення занять з патоморфології в секційному залі з елементами позааудиторної роботи. Даний метод стимулює навичку спостереження в процесі автопсії, а також включає у себе виконання письмового завдання, для вирішення якого студенти мають залучати свої

теоретичні знання з предмета та вміння, пов’язані з макроскопічним описом патологічного процесу. Також відвідування автопсій під час навчання допомагає майбутнім лікарям провести клініко-патоморфологічні паралелі, глибше зрозуміти зміст нозологій та підвищити власний кваліфікаційний рівень.

Список літератури

1. Бондаренко О. О. Досвід впровадження методу навчання на кафедрі патологічної анатомії, оснований на принципі розбору клінічних випадків (case-based learning). Частина 1: опис методу / О. О. Бондаренко, Н. С. Петрук, І. С. Шпонька // Медична освіта. – 2017. – № 2. – С. 102–106.
2. Бондаренко О. О. Досвід впровадження методу навчання на кафедрі патологічної анатомії, оснований на принципі розбору клінічних випадків (case-based learning). Частина 2: аналіз результатів впровадження /

О. О. Бондаренко, Н. С. Петрук, І. С. Шпонька // Медична освіта. – 2017. – № 4. – С. 74–76.

3. Cohen E. B. Dead teachers: exploring uses of autopsies in basic science medical education / E. B. Cohen // The Forum Newsletter. – 1993. – P. 10–11.
4. Effects of cadaver dissection on the attitudes of medical students // Med. Educ. – 1994. – Vol. 28. – P. 290–295.
5. Benbow E. W. How do we teach pathology? Autopsy demonstrations to medical students: audit by questionnaire / E. W. Benbow // J. Pathol. – 1990. – Vol. 162. – P. 177–179.

References

1. Bondarenko, O.O., Petruk, N.S., & Shponka, I.S. (2017). Dosvid vprovadzhennia metodu navchannia na kafedri patolohichnoi anatomii, osnovanoho na pryntsypi rozboru klinichnykh vyypadkiv. Chastyna 1: opys metodu [Case-based learning: trial experience on the pathological anatomy department. Part I: Method description]. *Medychna osvita – Medical Education*, 2, 102-106 [in Ukrainian].
2. Bondarenko, O.O., Petruk, N.S., & Shponka, I.S. (2017). Dosvid vprovadzhennia metodu navchannia na kafedri patolohichnoi anatomii, osnovanoho na pryntsypi rozboru klinichnykh vyypadkiv. Chastyna 2: analiz rezultativ vprovadzhennia [Case-based learning: trial experience

on the pathological anatomy department. Part II: Analysis of trial results]. *Medychna osvita – Medical Education*, 4, 74-76 [in Ukrainian].

3. Cohen, E.B. (1993). *Dead teachers: exploring uses of autopsies in basic science medical education*. The Forum Newsletter.
4. Charlton, R., Dovey, S.M., Jones, D.G., & Blunt, A. (1994). Effects of cadaver dissection on the attitudes of medical students. *Med. Educ.*, 28, 290-295.
5. Benbow, E.W. (1990). How do we teach pathology? Autopsy demonstrations to medical students: audit by questionnaire. *J. Pathol.*, 162, 177-179.

Отримано 23.01.18

Електронна адреса для листування: olex.o.bondarenko@gmail.com